

Het derde millennium in wording

Duizend jaar geleden riep de overgang naar een nieuw millennium schrikwekkende beelden op van het eind der tijden. Onze tijdgeest wordt minder geïnspireerd door apocalyptische perspectieven, maar er heerst wel een ruim verspreid gevoel dat het naoorlogse tijdperk, dat werd beheerst door de Oost-Westspanning, ten einde loopt en dat een nieuw in wording is.

Het sociaal-politieke en economische systeem van de Sovjetunie en haar Oosteuropese invloedzone stort in. Emancipatorische volksbewegingen werpen het bevoogdende juk af en werken met revolutionair elan aan een nieuw, vrijer maatschappijmodel. De etnoculturele heropleving der volkeren brengt nu ook het Sovjet-imperium aan het wankelen. Op dit ogenblik is het onmogelijk alle gevolgen van deze omwentelingen te voorzien, maar vast staat wel dat het Sovjet-rijk machtelozer uit de interne woeling te voorschijn zal komen. En ook de communistische partijen hebben hun geloofwaardigheid verloren. In de toekomst zullen zij gedeeltelijk of geheel vleugellam zijn.

Het geopolitieke machtsvacuüm in communistisch Europa luidt bovendien een nieuw tijdperk in voor de twee supermachten. Dit spectaculaire gebeuren mag ons niet doen vergeten dat ook de Verenigde Staten hun hegemoniale aanspraken zien afbrokkelen. De Amerikaanse economie is nog wel dominant, maar in de sector van de industriële massaproductie kalft haar positie al jaren af tegenover Japan, de kernlanden van de Europese Gemeenschap en de 'tijgers' van Zuid-Oost-Azië.

De buitensporige bestedingsdrijf van de consumenten vermindert de investeringscapaciteit van de Amerikaanse economie en het externe tekort maakt haar afhankelijk van buitenlandse financiering. Op dit ogenblik is ruim 35% van de Amerikaanse industriële capaciteit multinationalaal. Met het paradoxale gevolg dat de buitenlandse investeringen de externe dominantie tijdelijk waarborgen maar ook de binnenlandse industrieën concurrentie aandoen.

De voorsprong van de Amerikaanse industrie nestelt zich vooralsnog in een relatief klein segment zoals ruimtevaart en communicatietechnologie (informatica en aanverwante bedrijven). Zij weten hun R&D gefinancierd door militaire bronnen, dat wil zeggen op basis van overheidsbestedingen. De geopolitieke verlamming van de Sovjetunie en het machtsvacuüm in het communistische imperium zal ook het militair-industriële

L. Baeck

complex van de Verenigde Staten minder motieven en financiële middelen verschaffen. Het comparatieve voordeel van deze sector zal onder de herschikking van overheidsmiddelen metertijd verzwakken.

In de jaren negentig zullen twee economische ontwikkelingspolen tot volle ontplooiing komen: één in Europa, met de EG (Duitsland?) als scharnier, en één in Zuidoost-Azië, met Japan als kern. De EG is geroepen om als economische aantrekkingspool te fungeren, zelfs indien Oost-Europa op sociaal-politiek vlak nog voor jaren op zoektocht is naar een geëigend regime. In de regio van de Pacific is Japan zijn onstuitbare opmars bezig naar een hegemoniale rol. De EG, als scharnierzone van een ruimer Europa bezit daarbij een hechte geografische en culturele cohesie dan Japan tegenover zijn invloedzone, dat wil zeggen de opkomende landen van Zuidoost-Azië.

Bij deze ingrijpende verschuiving van militaire supermachten naar economische ontwikkelingspolen is het zeer de vraag hoe de Verenigde Staten zich zullen opstellen. De machtselite van de Amerikaanse Oostkust oriënteerde zich vanouds sterk op Europa, maar nu de machtsbasis naar het Zuiden en het Westen van de Verenigde Staten verschuift is een grotere affiniteit met de ontwikkelingspool in de Pacific niet uitgesloten.

Het gezichtsverlies van de communistische regimes en de afbrokkeling van hun ideologie, laten meer ruimte aan de democratische aspiraties en aan de beginselen van de vrije markteconomie. Nu de ideologische tegenpool van het kapitalisme voorlopig is uitgespeeld, beleven we een neoliberale re-

naissance op wereldvlak. We beleven de triomf van het westerse vrijheidsideaal en van de op consumptie gerichte samenleving in het economisch ontwikkelde deel van de wereld.

Nochtans, in dit nieuwe klimaat komen ook nieuwe problemen op ons af, die zonder sociaal-politieke bijsturing kunnen ontaarden tot etterbuilen. Hierbij zie ik vooral het ecologische vraagstuk alsook de aspiratie naar een meer menswaardige ontwikkeling voor het Zuiden van de wereld. De ongeremde groeidrift van het Noorden heeft de grenzen van het natuurlijke evenwicht reeds doorbroken. Nu de ideologische en militaire spanningen meer bewegingsruimte laten voor de kwaliteit van het leven, wordt de zorg voor het natuurlijk milieu prioritair. De vrije markteconomie heeft hierin bijsturing nodig.

Het Zuiden van de wereld, dat tijdens de koude oorlog enige aandacht kreeg, staat sinds de ideologische dooi buiten spel. In Afrika is de toestand dramatisch geworden. Op dit ogenblik zijn alleen de migratie-effecten van deze ongelijke ontwikkeling zichtbaar. De Verenigde Staten zijn een aantrekkingspool voor miljoenen migranten uit Latijns-Amerika. En in de EG-landen geeft de immigratie uit het Zuiden nu al aanleiding tot racistische oprispingen. Indien in het Zuiden, bij gebrek aan redelijke hoop, het hek van de dam gaat, komt er een oncontroleerbare migratie los. Het ijveren voor een meer evenwichtige ontwikkeling tussen Noord en Zuid lijkt mij dan ook een opdracht van de hoogste prioriteit voor de jaren negentig.

In de diepere lagen van de cultuur doet zich in het Zuiden, uit ontgoocheling met het Westen, een heropleving van de traditie voor. Deze stroming is vooral werkzaam bij invloedrijke groepen in de Islamcultuur. Zij beschouwen het cultuurpatroon van het Westen en ook dat geïnspireerd door Marx, als een onvruchtbare belofte voor hun toekomst. Zij zoeken nu hun bronnen in de eigen culturele tradities.

Het Indiase subcontinent is erin geslaagd democratische vrijheden in een multiculturele staat te koppelen aan ontwikkeling. Het biedt nog een beloftevol perspectief. China daarentegen, ook een multiculturele staat, is terug in de greep van de autoritaire ontwikkeling. De omwentelingen in Oost-Europa brengen de gevleugelde uitspraak van Napoleon in herinnering: "quand la Chine se réveillera, le monde tremblera".

L. Baeck